

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt”

TE

AMSTERDAM

8^e Jaargang

AMSTERDAM

G. THEOD. BOM EN ZOON

1900

**De kosten van het bouwen van een
Munthuis te Middelburg
in 1363—1366.**

Het was op den 19^{den} Oktober 1355, dat WILLEM V zijn Muntmeester, JAN VAN SCOTHEM, beloofde, hem te Dordrecht „een husinghe” te zullen leveren „ende al dat onser monten toe- „behoren mach, sonder (lees: uitgezonderd) „van colen ende van monte yzers.” Deze stad had daarmede een instelling verkregen, welke, hoe bescheiden dan ook, toch op den naam van munthuis kon aanspraak maken. Dat de nieuwe Munt niet op groote schaal is opgezet, blijkt wel daaruit, dat zij reeds in 1376 niet meer voor AALBRECHTS muntslag voldoende bleek, vandaar, dat de graaf in genoemd jaar een nieuw huis, gelegen aan de landzijde van Dordrecht liet aankopen, en dat voor muntgebouw inrichtte.

Vier jaren na de instelling van het eerste

munthuis aldaar, heeft, zooals men weet, een ongeneeslijke krankzinnigheid een einde aan graaf WILLEM's veelbewogen regeering gemaakt. Zijn broeder AALBRECHT nam daarop als „ruwaard" het landsbestuur in handen.

Deze vorst heeft ons vele oorkonden op muntgebied nagelaten, geheel in overeenstemming met de groote verscheidenheid van munten, die van hem zijn bewaard gebleven.

Jammer genoeg, noopte voortdurend geldgebrek, hem tot knoeierijen in het allooï, zoodat vele zijner munten den biljoenstaat nabij komen.

Mogelijk waren het de voortdurende werkzaamheden, aan 't onophoudelijk aanmunten verbonden, of andere redenen, die oorzaak werden, dat zijn munthuis te Dordrecht niet het eenige tijdens zijn leven is gebleven.

Tusschen de jaren 1363—1366 werd namelijk te Middelburg een huis voor graaf AALBRECHT aangekocht, dat tot munthuis werd verbouwd, zooals de in het provinciaal archief bewaarde rekening van den rentmeester der domeinen ons verhaalt. V. D. CHIJS heeft van deze verbouwing reeds melding gemaakt, 1) en eenige der voornaamste posten in zijn standaardwerk opgenomen. Daar het hier een zeldzaam

1) P. O. v. D. CHIJS. *De munten der voormalige graafschappen Holland en Zeeland*, blz. 210.

voorkomend geval betreft, 1) laat ik den post der rekening in haar geheel hier achter volgen.

In de rekening zelve komen, behalve in het begin, slechts een tweetal woorden voor, die aan een inrichting doen denken, bestemd tot het slaan van geld.

Het zijn de woorden asselgierbord 2) en blensieroven.

Asselgieren zal vermoedelijk eene dialekti-

1) v. D. CHYS geeft op blz. 569 eenige posten uit een rekening van den waardijn POPPE HAYMANZON, loopende van 12 december 1429 tot 16 maart 1432, waarin hij de uitgaven opsomt van het overbrengen der muntgereedschappen van de munt te Zevenbergen naar Dordrecht en van het verbouwen of vergrooten van het muntgebouw aldaar.

Ziehier eenige der voornaamste posten:

Van demunte te Dordrecht scoen te doen makē	II β	gr.
Item die ghereedscepe van den wittē gelde tzevenberge up te brekene coste	III „ II	den. „
Coste die voirs. reedschip tsepe te doene	IV „ IIIJ	„ „
Item coste die ghereedscepe van de goude (munte) tzevenberge tsepe te doene omme tdordrecht te bringene	XVIIJ „	
Item IJ yserē pannē te vermakene daermē tgout in gloeyt.	IJ „ VIII	„ „
Item XVI ponsoenē ende IJ yser pijpen daerme die yseren in sniit costenḡ.	IIJ „	
Item eenē leemplacker, die de drie nieu fornaysen bouen maecte en leemde, en die oude fornaysen verplaesterde XI daghen te IX gr. 'sdaechs val	VIII „ IIJ	„
Item betaelt MIJCHIEL den ysersnyder voir VIIJ prouue die hij gesneden heeft voir alle prouue XV β X gr. val	VI ʒ VJ „ VIII	„ „

2) In een rekening van Brugge van 1302 (Zie *Annales de la Société d'Emulation* te Brugge 1886), komt dit vreemde woord eveneens voor: „van XX ymete boene ende cruuds al gheassailgiert ende of geploct LXV^c scoeve. (Mededeeling van Prof. J. VERDAM.)

sche schrijfwijze zijn voor essayeeren, dat zuiveren, keuren of toetsen beteekent.

De heer AUG. SASSEN schreef mij, dat hem asselgieren nooit in den zin van essayeeren is voorgekomen, wel daarentegen in de beteekenis van bespringen, aantasten (in beslag nemen) kortom als een omschrijving van het fransche assaillir.

Assaigieren echter, komt wél in oude oorkonden voor. Deze mededeeling dank ik onzen geachten sekretaris. Immers in een oorkonde van FILIPS VAN BOURGONDIE, bisschop van Utrecht, 1) anno 1519, lezen wij o. a. het volgende: „Voert mach onze muntmeyster holden enen *assaigier* buiten onsen cost, omme alle golt ende silver, tot onser munten comende, ende oick die penningen in die busse onser munten, als men die opdoende werdt te mogen assaygieren, enz.”

Zeer merkwaardig is het, dat een 22tal jaren vroeger, dus in 1497, een bijna gelijklopende tekst voorkomt, waarin de oorspronkelijke fransche vorm 2) wordt gebruikt: Voert mogen onze muntmeestere houden enen *assayer* buten onsen cost, omme alle gout en silver te mogen assayeren.

1) V. D. CHIJS. *De munten der bisschoppen van Utrecht*, blz. 241.

2) V. D. CHIJS, l. c. blz. 332.

Van assaigieren op asselgieren is slechts een kleine stap, zoodat hiermede ons woord voldoende is verklaard.

Iemand deed mij de opmerking, dat het zonderling was een werktuig om te assayeeren te vinden temidden van de bouwmaterialen van het huis.

Ik vermoed echter dat asselgierbord, bord = boord, plank, een soort tafel of bank is geweest, die door den timmerman moest worden gemaakt.

De verdere werktuigen zullen zeker later door den muntmeester zijn aangebracht .

Blensieroven 1) heeft mogelijk in verband gestaan met het fransche woord „blanchir”; is dit inderdaad het geval, dan was het een oven, waarin het metaal een witte kleur 2) verkreeg.

1) In de op blz. 3 aangehaalde rekening, v. d. CHYS, bl. 571, staan de volgende posten vermeld, die ook op het blancheeren der munten betrekking hebben.

Item ghecoft IJ ketelen dairmē gout en zilver inne blanchiert en woghen IIr XXXI
 ₤, elc pont te IIIJ gr. val. III ₤ XVII β gr.

Item IJ maetsenaers, die 't groote huys verdecktē ende de blanchiercamer ende de ghietcamer van den silvere, die ghietcamer van dē goude besteit in taswerke, somme. IIJ „ VII „ VI den „

2) „Het Blancheeren.” Zie hier wat J. D. VAN DER PLAATS in „*Over het Nederl. muntstelsel, den muntslag en het muntessaai*,” in *Maandbl. van Natuurwetenschappen* 15 juli 1897, over deze kunstwerking, zooals die tegenwoordig geschiedt, schrijft:

De rauwe tinnen, de getrokken tinnen, ja zelfs de gekartelde muntplaatjes zijn zwart gekleurd door koperoxyde. Alleen op de plaats

Het is eigenaardig op te merken, dat de rentmeester steeds van „monte” en „montmeyster” spreekt. In een ordonnantie van WILLEM V van 1355, komen deze woorden ook aldus geschreven voor, terwijl AALBRECHT's ordonnantie van 4 Maart 1367 munt en muntmeester spelt.

Wat had nu in Middelburg plaats gegrepen? Een zekere heer JAN D'ENGHELS was vergezeld van den „montemeyster” uit Zierikzee in onze stad gekomen, om daar een geschikt huis voor den Graaf aan te werven. Hij schijnt dit gevonden te hebben „in de husinghe daer JAN SIJSZONE in plach te wonen,” en na het aangekocht te hebben, begon spoedig de verbouwing tot munthuis. Het is zeer te betreuren, dat de rekening niet vermeldt waar die „husinghe” gelegen was. Nu kunnen we slechts gissen, dat van die oude munt de herinnering bewaard is in onze „Penninghoek”, een straat gelegen in een der oudste wijken der stad. De penninghoek komt reeds als zoodanig in 1403—1404 in de oude

der vijlstreken ziet men de zilverkleur. De plaatjes worden daarom nog eens gegloeid, waarbij vet en vuil verbranden en nog meer koper oxydeert, dan gloeiend in verdund zwavelzuur geworpen. Na 15 minuten worden zij er uitgehaald. Vroeger droogde men ze in zaagsel of zemelen, tegenwoordig in poeder van wijnsteen, hetwelk een fraaier witte kleur geeft.

stadsrekening voor. Er werd toen aldaar getimmerd aan het „conduut”. 1)

v. D. CHIJS vindt in het feit, dat de muntmeester uit Zierikzee gekomen was, een bewijs dat aldaar ook toen ter tijde is gemunt, en geeft ten overvloede de beschrijving van een groot, die volgens hem het opschrift Moëta Serishe 2) had, en die vermoedelijk reeds door graaf WILLEM III daar was geslagen.

Men weet evenwel, dat v. D. CHIJS verkeerd heeft gelezen, en dat de groot afkomstig is van eene abdis van Gerresheim, een klooster oostelijk van Dusseldorf (Moëta Gerishe). Er is dus nog niets met zekerheid bekend van een munthuis te Zierikzee, 3) maar het kan bestaan hebben, daar deze stad toen ter tijde Middelburg in rang evenaardde.

1) H. M. KESTELOO, *De Stadsrekeningen van Middelburg van 1365—1449*, in *Arch. Zeeuwsch Gen.* V blz. 185.

2) v. D. CHIJS *l. c.* blz. 154.

3) In 1429 heeft POPPE HAYMANSZON, de reeds gemelde waardyn van de munt van Holland, herhaalde reizen ondernomen in het belang van 'sGraven Munt. Zoo maakte hij ook een reis van Zierikzee naar Dordrecht, en een andere van de eerste plaats naar Leiden, hij bleef respectievelijk 10 en 8 dagen uit, tegen een schild per dag. v. D. CHIJS is in het onzekere wat onze waardyn tot twee malen toe bewoog naar Zierikzee te reizen. Bestond daar toen nog een Grafelijke Munt, die van tijd tot tijd werkte en waarom de waardyn die alsdan moest gaan bezoeken? Wij weten het niet, vervolgt de geleerde schrijver, het zal wel altijd duister blijven, en daarmede ben ik het volkomen eens.

Daarenboven men had er het zoogenaamde „zierikzeesche paiement,” dat herhaaldelijk in de oude rekeningen der grafelijkheid wordt aangehaald. 1).

Zoo leeren we o. a. in 1318 de kosten kennen van WILLEM III's verblijf te Zierikzee van „swonsdaghes up Sente Laurensavond toet „svriendaghes daerna ten eten,” zij bedroegen 34 ₧ 12 sc. 2 d. payments van Zerixee, den grote over 11 d., die maken 50 ₧ 6 sc. 10 d.

Iets later in dat zelfde jaar verteerde de graaf er 52 ₧ 5 sc. payments van Zerixe, den grote over 12 d. fa. 69 ₧ 17 sc. 4 d.

In 1342 wordt melding gemaakt van aalmoezen door WILLEM IV aan de orde der Predikheeren te Zierikzee uitgereikt, zij werden berekend 100 sc holl. alsulcs paymends, als in Zierixe gaet, eenen grote gherekent voer 11 d., val. in tor. 7 ₧ 5 sc. 7 d.

De koers van dit paiement wisselde nog al eens af, nu eens was 1 groot = 11½ d. Zier., dan weer = 11 of 12 dezer penningen.

Nu wij dit oude paiement bespreken, wil ik er even op wijzen, dat in oude oorkonden ook sprake is van walchersch geld, „monete wala-crensis.”

1) Dr. H. G. HAMAKER, *De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche huis*. Werken Hist. Gen. 1879—1880.

Zie o. a. over dit paiement, blz. 63, 105, 106, 139, en verv. 173, 192 en 197 en in deel II blz. 64, 251, 309, 322 en 399.

Het wordt o. a. vermeld in een charter van 14 jan. 1276, waarbij FLORIS V aan eenige Zeeuwsche edelen het recht verleent aan den abt van Middelburg het leen dat ze van hem hielden te verkoopen.... viginti libras Turonē, secundum usum et cursum nunc monete Walacren. 1)

In 1277 verkoopt ALEYDA, abdis van Rijnsburg, aan den abt van Middelburg, gronden, gelegen in Domburg en Oostkapelle, ieder gemet pro novem libris Turoñ Walac̄r monete. 2)

Uitdrukkingen als „monete Turonensis, 3) monete Parisiensis, monete Coloniensis, monete Lovaniensis, moneta Traiectensis, monete Daventriensis, moneta Arnhemensis, monete Antwerpensis, enz. enz. komen herhaaldelijk in de oude oorkonden voor, en op slechts een paar uitzonderingen na, is in al die plaatsen geld gemunt. Waarom dus niet in Zierikzee en in Walcheren? Ook v. d. CHIJS en Prof. KLUIT waren deze meening toegedaan.

Ofschoon het paiement van Zierikzee in de oude rekeningen zeer waarschijnlijk als rekenmunt, dus als een kwestie van koers en niet als werkelijke munt is te beschouwen, mag men er misschien het bewijs uit putten, dat

1) Vermeld in KLUIT's *Hist. Crit.* II 2. p. 806.

2) KLUIT, blz. 813.

3) Mededeeling van den heer SASSEN.

oudtijds Zierikzeesch geld heeft bestaan. „Hoe toch,” zoo schrijft mij de heer SASSEN, „zoude zonder dat het begrip van paiement van Zierikzee (als rekenmunt) in de wereld zijn gekomen.”

Schouwen, of Scouden, zooals het oudtijds gespeld werd, was reeds vroeg een zeer belangrijk eiland. In de 13^e eeuw regeerden daar de machtige heeren van Renesse. De overlevering wil, dat, een hunner, de groote JAN VAN RENESSE, geld zou hebben geslagen. Maar noch van Zierikzee, noch van de heeren van Renesse is eenig geldstuk uit die oude tijden voor ons bewaard. In dit opzicht is Walcheren eenigszins vooruit.

Wij kennen als oudste muntje van Middelburg een kleinen denier, waarvan slechts twee exemplaren bekend zijn. Het is afgebeeld in het *Bulletin mensuel de num. et d'archéol.* van R. SERRURE, I pl. VII n° 13.

De voorzijde heeft een linksgewend borstbeeld van een abt, het hoofd met een mijter gedekt; een bisschopsstaf in de hand.

Omschrift: + CIV + MID. Zie pl. II n°. 1.

De keerzijde vertoont een gelijkbeenig kruis, waarin vier stippen, omgeven door een rand van blokjes en met de punt naar beneden loopende driehoekjes; in deze laatste, drie stipjes.

Volgens den schrijver dateeren deze stukjes uit het midden der 12^e eeuw, dus uit den tijd, toen Albad of Albald, uit Yperen afkomstig, als eerste abt der in 1128, bij de invoering der Remonstreiten orde, gebouwde abdij werd aangesteld

Minstens 35 abten hebben over deze machtige abdij geregeerd, waarvan NICOLAAS DE CASTRO, inmiddels tot eerste bisschop verheven, de laatste was.

Mogelijk zijn door een dezer hooge heeren, de kleine deniers geslagen, die veelvuldig op Walcheren, doch hoogst zeldzaam in andere plaatsen worden ontdekt. Reeds R. SERRURE, wees Middelburg als vermoedelijke muntplaats van deze stukjes aan 1).

Zij bestaan uit drie varieteiten.

De meest voorkomende, heeft op de voorzijde, twee bisschopsstaven, aan de buitenzijden waarvan, een lelie. Zie pl. II n°. 2.

Keerzijde: een kruis, door vier leliën gevormd.

N°. 2 heeft een bisschopsstaf naar links gewend, omgeven door twee stokken en twee cirkeltjes. Zie pl. II n°. 3.

Keerzijde als n°. 1.

N°. 3. Is zeer zeldzaam.

1) SERRURE, *l. c. t.* II p. 17.

Vz. Drie stokken, waarvan de middelste de langste is, en twee stippen. Pl. II n°. 4.

Het kruis op de keerzijde is een variant van de beide eerst genoemde muntjes.

Diameter dezer stukjes: 11 m.M.

De tweede munt, die met zekerheid den naam van Middelburg draagt is een toursche groot van GUY VAN NAMEN, graaf van Vlaanderen, die deze stad in 1303 op bevel van zijn vader GUY VAN DAMPIERRE belegerde en bezette.

Ter herinnering aan dit feit, liet hij een tourschen groot vervaardigen, die op de voorzijde, het omschrift + MONETA + MIDDELB' draagt, terwijl op de keerz. G x COIT x ZELAN-
DIE te lezen valt. Pl. II n°. 5.

De buitenrand heeft: + GRATIA : DOMINI
: DEI : IRI : FACTVS : SVM.

Het eenig bekende exemplaar van dezen hoogst merkwaardigen groot berust in de verzameling van Vte B. DE JONGHE te Brussel; het is beschreven in de *Revue belge*, jaargang 1881, door wijlen den franschen numismaat C. VAN PETEGHEM.

Volledigheidshalve wensch ik nog even aan te stippen, dat de overlevering vermeldt, dat in het aloude kasteel Duinbeek, 1) bij Oost-

1) Ook vermeld bij v. D. AA. *Aardrijksk. woordenboek.*

kapelle, vermoedelijk door de heeren van Veere, oudtijds geld is geslagen.

Dit alles ziet evenwel op het muntwezen, vóór het jaar 1363, toen in Middelburg het huis werd gebouwd waarvan de gemaakte kosten hier achter volgen.

De charters door v. d. CHYS aangehaald spreken niet bepaaldelijk van dit Zeeuwsche munthuis, toch kan men door de regels heen lezen, dat in Zeeland wel gewerkt is.

Wordt er in de oorkonden bijv. gesproken van „BRUYN TIELMANSZOOM, van Megeroede „uten Lande van den Berge die mijns Heeren „ysersnider voirtan wesen soude van der „munten van Hollandt” 1) dan duiden deze woorden bepaaldelijk het munthuis van Dordrecht aan, terwijl de ordonnantie van 1393 2) vermeldende „dat voirt en sullen wy anders „gheen payment doen maken van goude, of „van silver binnen onsen landen van Hollant „ende van Zeelant, binnen twintich jaren naest- „comende,” of wel die van 4 maart 1367 sprekende „van de wercluden ende munteren van „der munten van onsen vorsz. landen van Hol- „lant ende van Zeelant” aan twee verschillende munthuizen doen denken. Ook spreekt graaf

1) v. d. CHYS *l. c.* blz. 247.

2) Blz 233

AALBRECHT op een andere plaats 1) van de „wercluden ende munters van den Serimenten van Hollant, van Zeelant ende van Brabant,” ofschoon niet te ontkennen valt, dat men hier te doen kan hebben met drie afdeelingen werkvolk uit genoemde landen afkomstig.

Onder graaf WILLEM VI leest men dat „BRUNEN VAN GEERODE, onse muntysersnyder zal wesen van onser munten van Hollant ende van „Zeelant” 2) en weer op een andere plaats, „dat men geen munte mocht doen slaen van „goude of zilvere binnen den landen van Hollandt of Zeelant voirsz. ten sy by consente „en goetdunken van onsen Rade ende Steden „der Landen voirsz.” 3)

De mogelijkheid blijft dus bestaan, dat in het in 1363 gebouwde huis werkelijk geld is geslagen, maar het zal in ieder geval onder opzicht van den Muntmeester van Holland hebben gestaan. trouwens het ging ook al moeilijk genoeg één enkelen bekwamen Muntmeester te bemachtigen, van daar dat sommige dier heeren uit het buitenland zijn gehaald.

Tijdens de regeering van JAN VAN BEIJEREN, kan het Zeeuwsche Munthuis nog in werking zijn geweest, want in een ordonnantie van 20

1) Blz. 246.

2) *l. c.* blz. 312.

3) Blz. 329.

juni 1418, geeft deze vorst te kennen, dat hij zijn Munte van Holland zal leggen in Dordrecht en nergens anders 1). Het „ende van Zeelant" wordt hier gemist. De Zeeuwsche munt, zoo deze er ooit is geweest, bleef dus waar zij was.

Een faktor, die mede in aanmerking kan worden gebracht, is de bepaling van de sley-schat, het heerlijk recht, dat de graaf uit zijn Munthuizen trok en dat somtijds aanzienlijke sommen kon belooopen.

In de Middelburgsche stadsrekening 2) van 1396—1397, lees ik, „dat by overdraghen van den gemeenen raad van Zeeland en by de gemeene steden van Zeeland mynen heer van Holland jaarlyks gegeven was voor zyn sley-schat van de munt 500 hollandsche guldens" en die van 1399—1400 te dier zake, eene betaling aan den graaf van 250 Dordtsche guldens van 30 grooten.

Er is geen munt teruggevonden, die als afkomstig uit het Middelburgsche huis kan worden aangewezen. De meeste aanspraak daarop hebben de boddragers van graaf WILLEM V. 3) Pl. II n°. 6.

Deze dragen tot opschrift: **GUILLELMVS: DVX
COMES: HOLLANDIAE: ZEELANDIAE: — DRE** of

1) Blz. 335.

2) H. M. KESTELOO, *De Midd. Stadsrekening* van 1365—1449.

3) v. D. CHYS *l. c.* pl V n°. 9—12 en pl VI n°. 16.

DRIE De laatste dezer drie variëteiten, welke hoogst zeldzaam is, heeft in den binnenrand **MONETA * DE + SELANDIA**, terwijl de beide overige minder zeldzame exemplaren, **MONETA * DE * h'LANDIA** voeren.

Toen **WILLEM V** in 1359 door graaf **AALBRECHT** als ruwaard werd vervangen, waren zijn boddragers reeds geslagen, ten minste men deelde deze meening, zoodat v. d. **CHIJS** onmogelijk deze munten kon toeschrijven als afkomstig uit een Munthuis, dat eerst in 1363 werd gebouwd.

In de *Revue belge de numismatique* van 1891, 1) heeft evenwel **ALPH. DE WITTE** uitge maakt, dat deze boddragers onmogelijk tijdens de werkelijke regeering van **WILLEM V**, dus vóór 1359, kunnen zijn geslagen, maar dat ze van jongeren datum zijn.

Als reden hiervoor geeft de geleerde schrijver aan, dat het type boddrager uit Vlaanderen geboortig is en de oudste rekeningen den datum van uitgifte dier munten op 28 juni 1365 stellen. Hiermede zijn evenwel de enkele leeuwengrooten of halve boddragers bedoeld. De dubbele groot of heele boddrager — en het is juist deze munt, die door **WILLEM V** is

1) *Doubles gros boddragers* D'ALPHONSE III de la Mark comte de Clèves, page 223.

geslagen — wordt het vroegst vermeld in rekeningen van het jaar 1373.

In de *Annales de la Société d'archéologie de Bruxelles* 1) verscheen dit jaar een merkwaardig artikel van de hand van den onlangs overleden RAYMOND SERRURE, waarin niet alleen de bewering van den heer DE WITTE wordt bevestigd, maar waarin ook aan de heele boddragers een vroeger jaar van uitgifte — 1364 of 1365 wordt gegeven. In dit opzicht staat dus niets meer in den weg, dat boddragers door AALBRECHT, op naam van zijn broeder geslagen, in Zeeland in of na 1366 kunnen zijn vervaardigd

Nu het als 't ware hierdoor bewezen is, dat AALBRECHT tijdens het leven van WILLEM V, gestorven 1389, steeds op diens naam bleef munten, — munten waarop hij den titel van ruwaard of voogd van het graafschap aanneemt, zijn niet bekend — mag men er gedeeltelijk het bewijs in zien, waarom WILLEM's munten betrekkelijk niet zeldzaam, die van graaf AALBRECHT, op enkele uitzonderingen na, het wél zijn.

Verbazend groot is het aantal vorsten die de vlaamsche boddragers hebben nageslagen, SERRURE noemt er niet minder dan 24 op.

1) *L'imitation des types monétaires flamands du moyen-âge*, in livraison II, avril 1899

De legende *Moneta de Zelandrie* en de *H'landia* is volgens den heer SERRURE een slaafsche nabootsing van het *Moneta flandrie* van de vlaamsche exemplaren. Het schijnt mij dus meer waarschijnlijk toe, dat de vermelding van het woord *Zeeland* voluit geschreven bepaaldelijk om deze reden op de boddragers voorkomt en niet om aan te wijzen dat ze in Zeeland zijn geslagen. Trouwens men zou dan beter gedaan hebben een klein arendje er op te plaatsen, dat toenmaals het teeken der stad moet zijn geweest, want in een ordonnantie van Wet en Raad voor de Goudsmiden van 't jaar 1455, leest men o. a., dat „ieder zijn werk moest voorzien van een eigen merk, maar daar tevens ook bij plaatsen moest *het teeken der stad te weten een arend, staande in een rond park*, hetwelk bij den deken moest worden bewaard.” Deze arend is in 1807 als waarborgsteeken door een burcht vervangen.

Indien tusschen twee der beenen van het kruis op de keerzijde van den boddrager v. D., CHYS pl. V n° 12, in plaats van kleine leeuw-tjes, arendjes stonden, dan zou ik niet aarzelen dit stuk als te Middelburg geslagen te beschouwen. Zoolang een dergelijk stuk niet is teruggevonden, kan men slechts gissen, maar niets bewijzen.

In Zeeland had men groote voorliefde voor

het vlaamsche geld, 'trouwens onze eilanden hadden onder vroegere graven, nu eens tot het grondgebied van Vlaanderen, dan weer tot Holland behoord. Den 25 oktober 1376, zond Middelburg zelfs afgevaardigden naar den graaf om hem te verzoeken dat het vlaamsche geld „sinen ganc hier in de stede hebben mochte.”

De geschiedenis van het muntwezen onzer hollandsche graven, hoe uitstekend ook door v. d. CHÏJS bewerkt, dient met het oog op nieuwe gezichtspunten, opnieuw te worden bestudeerd. Reeds wijlen HOOFT VAN IDDEKINGE, heeft in de *Revue belge* van 1874, de oudst bekende hollandsche munten aan een kritiek onderworpen en daarvoor een andere volgorde aangewezen. Zijn heldere betoogen zijn, geloof ik, weer eenigszins in het vergeetboek geraakt. Het ware daarom wenschelijk, dat een nieuwe bewerking der hollandsch-grafelijke munten door bevoegde hand werd ondernomen.

Keeren wij nu, na deze lange inleiding, tot de rekening van den bouw van 't Middelburgsche Munthuis, het eigenlijke doel dezer bijdrage, terug.

Het slot der rekening: summa 64 ₯ 3 β 1½ ð gr. facit in tournois 769 ₯ 17 β 6 ð gr. geeft weinig licht.

Op mijn verzoek deelde Mr. FRUIN mij

mede, dat rentmeester REYNGIER WILLEMSZONE, zich in zijne rekeningen van 1361—1369 regelmatig bedient van een pond, dat hij tot het pond tournois of het pond zwarte herleidt, door het met 12 te vermenigvuldigen. Na 1369 gebruikt hij die herleidingswijze niet meer, hij definieert dan het pond door $1\frac{1}{2}$ penning gr. gelijk te stellen aan een plak.

Daar deze plak dikwijls van koers veranderde, kan ook hiermede de juiste waarde van het pond grooten, waarin de 64 ponden zijn verantwoord, niet worden bepaald.

De verhouding tusschen de 64 g gr. en de 769 g tournois, is hier ook 1 : 12 Deze indeeling zou op het pond parisis duiden, dat $\frac{1}{12}$ van het pond grooten gold, maar dit rekenpond, zoo schrijft mij de heer SASSEN, waarvan 12 d gelijk waren aan een groot, bestaat, behalve onder den naam van Parisis, somtijds ook onder dien van Tournois en hij staaft daarbij zijn bewering door tal van voorbeelden.

Wat mij betreft, ik laat de oplossing van dit ingewikkelde vraagstuk geheel aan meer bevoegden over.

MARIE DE MAN.

II. Extract uit de rekening van REYNGIER WILLEMANS SONE, rentmeester Bew. en Beoost. Schelde, van 1363—1366.

Dit is den cost die in Middelburg ghedaen is an mijns heren monte te makene. 1) In den eersten soe waren heer JAN D'ENGHELS ende die montmeyster ghesent van Zierickzee in Middelburg omme te besien waer men best een monte maken mochte.

	℥ βgr. ð gr.
Van heren JANS ende des montmeysters cost	10
Item costen die husinghen daer JAN SYSZONE in plach te wonen, daer die montmeyster die monte ordinerde, scoon te maken boven ende beneden, achter ende voren	3
Item GILLIS die drayer hem d'ander, die scure ende andere husen te breken, elc 6 daghen elc 6 gr. 's daghes doet	6
Item 2 maetsen die muren te breken ende die steen scoon te maken, elc 6 daghen, elc 6 ð gr. 's daghes doet	6

1) In de orginee rekening loopen de posten achtereen door, duidelijckshalve, zijn deze hier afzonderlijk gesteld.

Ⓔ βgr. ð gr.

Item meester JAN ZWYETENZONE ende HANNIN BASTARD in die eer- ste weghe (lees: weke) van meye, elc 6 daghen te maetsen elc 6 ð gr. 's daghes doet	6	
Item twee knapen diese dienden 6 daghen elc 3 ð gr. 's daghes doet	3	
Item in die weke voer half meye, meester JAN VORSZ. ende HANNIN BASTARD elc 6 daghen te maetsen elc 6 ð gr. 's daghes doet . . .	6	
Item 3 knapen diese diende elc 3 ð gr. 's daghes van 6 daghen doet	4	6
Item GILLIS die drayer in die selve weke van 6 daghen te timmeren hem dorder elc 6 ð gr. 's daghes doet	9	
Item LOUWER van een waterpit te delve 4 vaten diep	3	
Item omme 4 vaten ende van den vaten binnen te binden met hoepen	5	6
In die weke daer ascencioensdach in cam meester JAN met hem vi- ven van 5 daghen elc 6 ð gr. 's daghes doet	12	6
Item 4 knapen diese dienden elc 3 ð gr. 's daghes van 5 daghen doet	6	3

	Ⓔ	βgr.	ā gr.
Item 7 knapen die fonderden ende arde croden elc 3 ā gr. 's daghes van 2 daghen doet	3		6
Item GILLIS den drayer in dieselve weke met hem viven te timmeren elc 5 daghen 6 ā gr. 's daghes doet	12		6
In de weke voer sinxen meester JAN met hem viven te maetsen, elc 5 daghen 6 ā gr. 's daghes doet	12		6
Item 7 knapen die hem dienden in die selve weke elc 3 ā gr. 's daghes van 5 daghen doet . .	6		3
Item van houten in die hemelcamere.	5		
Item van den houten te draghen. .			3
Item 5 man in die selve weke timmerende 5 daghen elc 6 ā gr. 's daghes doet	12		6
Item in die Sinxe weke meester JAN hem vierder te maetsen 6 ā gr. 's daghes van 3 daghen doet. .	6		
Item 4 knapen die hem dienden 3 daghen elc 3 ā gr. 's daghes doet	3		
Item in die weke daer des heylighes sacramentsdach in cam meester JAN hem vyfter te maetsen 5 daghen elc 6 ā gr. 's daghes doet	12		6

	Ⓔ	βgr.	đ gr.
Item 6 knapen die in die weke dienden elc 5 daghen 3 đ gr. 's daghes doet	6	3	
Item omme tubben 1)			12
Item GILLIS die drayer van 5 daghen met hem vieren te timmeren elk 6 gr. 's daghes doet . .	10		
Item GILLIS die drayer hem vierder in die selve weke te timmeren elc 6 đ gr. 's daghes van 5 daghen doet.	10		
Item in die weke daeran meester JAN hem vijfter te maetsen 6 daghen elc 6 đ gr. 's daghes doet.	15		
Item GILLIS die drayer hem vierder te timmeren elc 6 daghen 6 đ gr. 's daghes doet	12		
Item van der scure te ontdeckene.	5		
Item omme 5 plancken daer men cudsen 2) of maecte	3	4	
Item meester JAN hem vijfter te maetsen elc 6 daghen 6 đ gr. 's daghes doet	15		

1) Spijkers. (SCHILLER u. LUBBE, *Mittelniederdeutsches Wörterbuch* in voce.)

2) Knuppel. (VERWIJS en VERDAM *Middelnederlandsch Woordenboek* in voce.)

	Ⓔ β gr.	ḁ gr.
Item 6 knapen diese dienden elc 6 daghen 6 ḁ gr. 's daghes doet	9	
Item GILLIS die drayer hem vierder te timmeren 6 daghen elc 6 ḁ gr. 's daghes doet	12	
Item 1600 laschijzers kosten	4	
Item 2400 luucijzers 1) kosten	3	
Item 200 groote spikinghen kosten.	4	2
Item 300 medelnaghelen kosten.	3	
Item 100 spikinghen kosten		4
Item 21 anckers ende 5 scorsteenijzers die woghen 403 Ⓔ't hondert 11 β gr. doet	44	4
Item omme een asselgierbord 2)	4	
Item meester CLAYS 200 latten 't hondert 3 β gr. doet	6	
Item PIETER BULEN 31 medelhouten 3) tsic 9 ḁ gr. doet	23	3
Item 7 gesneden tienvoethouten tsic 2 ¹ / ₂ ḁ gr. doet		17 ¹ / ₂
Item omme 50 latten		18
Item omme 25 latten		9
Item PIETER CORTEN 20 medelhoute tsic 24 voete tsic 9 ḁ gr. doet	15	

1) Sluitijzers.

2) Zie blz. 4 van dit artikel.

3) = middelhouten = bindbalken. (VERWIJS en VERDAM l. v.)

	Ⓔ β gr.	Ⓕ gr.
Item omme 6 brackoene 1) tsic 10 Ⓕ gr. doet.	5	
Item 2 medelhouten tsic 22 Ⓕ gr. doet.	4	4
Item 10 sacke houts ghesneden van een balke tsic 13 Ⓕ gr. doet . .	10	10
Item omme een sacke houts daer men een somer 2) of maecte . .	3	
Item omme 3 scoude blancken 3) .		27
Item omme 100 latten	3	
Item omme 10 gesneden tienvoet- houten		25
Item omme 8 sparren		16
Item omme 8 brackoenen	5	4
Item meester JACOB van 14 sticken tsic 3 β gr. doet	42	
Item omme 1000 scove gleys 't hon- derd 12 Ⓕ gr. doet	10	
Item omme huusseel 4).	2	
Item omme roeden		12
Item van den gloye 5) te mennen .		12
Item HEVNS van houte	7	4

1) = balken. (VERWIJS en VERDAM i. v.)

2) = hoofdbalk eener vloer. (OUDEMANS, *Middel- en Oudnederlandsch Woordenboek* i. v.)

3) Misschien hetzelfde als scouweplanke. (Mededeeling van prof. VERDAM.)

4) = bindtouw of teen. (VERWIJS en VERDAM.)

5) = stroo. (VERWIJS en VERDAM in voce.)

	Ⓔ β gr.	ā gr.
Item LEIN MOEN van wachtene	12	
Item van al den husinghen te decken met stro	7	8
Meester JAN in de weke voer Mar- garete hem vierder van 6 daghen te maetsen elc 6 gr. doet	12	
Item 4 knapen die hem dienden 6 daghen elc 3 ā gr. 's daghes doet	6	
Item GILLES den drayer hem vier- der te timmeren in die selve weke elc 6 ā gr. 's daghes van 6 da- ghen doet	12	
Item meester JANNE den slotemakere van alrehande sloten bi des mon- temeesters sone gherekent	13	4
Item in die selve weke daer Sente Margarietendach in cam meester JAN hem vijfter maetsende 6 da- ghen elc 6 ā gr. 's daghes doet	15	
Item 5 knapen die hem dienden 6 dagen elc 3 ā gr. 's dages doet	6	3
Item 12000 laschijzers elc dusent 30 gr. doet	30	
Item 6000 luucijzers elc dusent 15 ā gr. doet	7	6
Item 600 spikeren 't hondert 4 ā gr. doet	2	

	Ⓔ	β gr.	ā gr.
Item 1000 spikeren 't hondert 12			
ā gr. doet.	10		
Item 7 paar yhanx 1) costen. . .			27
Item 921 Ⓔ in ankeren, in platen			
ende in lenden 't hondert 11 β			
gr. doet	5		7
Item 200 ende een quartier calx 't			
hondert 50 β gr. doet	5	12	6
Item van desen calke te metene			
ende te mennen	12		6
Item van lijfcoope van desen calke			12
Item 50.000 teghelen elc dusent			
ghecocht erst coops tot Riethen			
(Ritthem) omme 28 ā gr. doet . . .	5	16	8
Item van desen teghelen te men-			
nen van elc dusent 12 ā gr. doet			50
Item 13.000 decteghelen elc dusent			
4 β gr. doet.			52
Item van alrehande houte te saghene		8	10
Item van den houte te slepen . .			18
Item van 400 voeder zands overmids			
datter die mespit mede ghevollet			
was ende daerop casseyde 2), elc			
voeder 1½ ā gr.			50
Item 3000 hardteghelen costen . .			26

1) = Scharnier. (VERWIJS en VERDAM in voce: gehange.)

2) = Keisteen (VERWIJS en VERDAM).

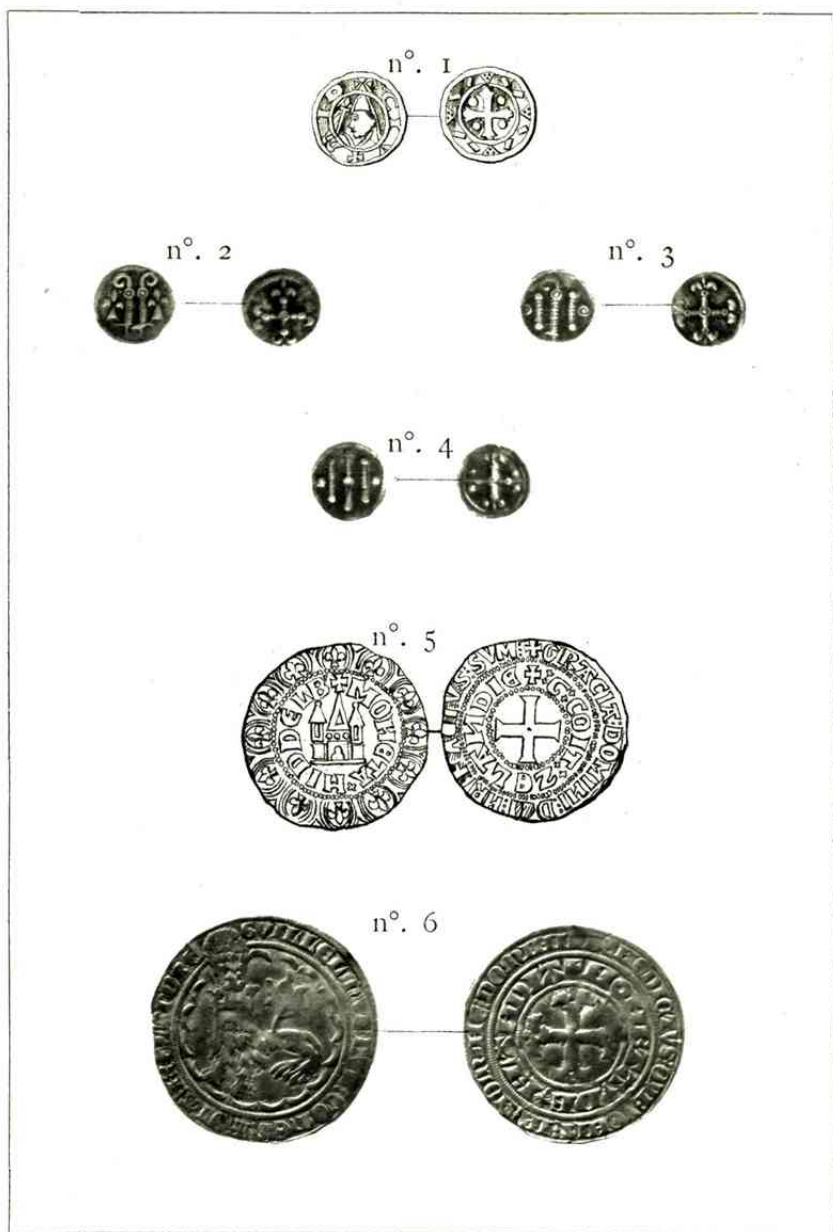
	Ⓔ β gr.	đ gr.
Item 1800 teghellatten 't hondert 2 β gr. doet.	36	
Item den leemplackers van leemen	7	4
Item 2 maetsen van 6 daghen te maetsen elc 6 gr. 's daghes doet	6	
Item WITKIN van 6 daghen te die- nen 3 đ gr. 's daghes doet. . .		18
Item 1500 decteghelen dusent met draghen 4 β gr. doet.	6	
Item omme 5 zeve calx tseve 9 gr. met draghen doet.	3	9
Item 400 lattenaghelen kosten . . .		12
Item omme 4 voeder zants		6
Item te coste ghedaen an die monte omtrent vastenavond anno 65 meester JAN ZWIETEN sone van 8 daghen te maetsen 6 đ gr. 's daghes doet	4	
LEIN BOLLARD van 12 daghen te maetsen 6 đ gr. 's daghes doet .	6	
Item een knape diese diende van 12 daghen 3 đ gr. 's daghes doet	3	
Item omme 200 hardsteene ende pijpsteene.	2	
Item omme 8 zeve calx, elc zeve 10 đ doet.	6	8
Item omme 12 voeder zands. . . .	2	
Item omme 2000 teghelen.	6	8

	ƒ	β gr.	ð gr.
GILLIS die drayer van 8 daghen te timmeren 6 ð gr. 's daghes doet		4	
Item HEVNE sijn zone van 8 daghen te timmeren 6 ð gr. 's daghes doet		4	
Item omme alrehande hout.	7	10	
Item omme een yser an den blesieroven 1) wecht 50 ƒ ende omme spikinghen ende yhanghen.	8	11	
Item omme 72 borden, 2) daer men mede solrede 3) costen	12		
Item van borden te sniden			8
Item 't porthuus ende een camer van niewes te decken van deke, van roeden, van huusseele ende van arbeyde	14		
HANNIN Scilt van der monte schoon te makene boven ende beneden binnen 4 daghen			12
Item van gloyte te voeren.			8
Item biden montemeyster betaelt			
HANNEKIN die slotemakere van sloten			36
Summa	64	3.	1½
Facit in tornois. 769	17	6	

1) Zie biz. 4 van dit artikel.

2) Planken.

3) Verleden tijd van: solren = bevloeren.

Lichdruk van H. KLEINMANN & Co., Haarlem.